

Huomautus lievimpänä seuraamuksena

Hannes Vidgren

4/2024

TIIVISTELMÄ

Vidgren, Hannes: Huomautus lievimpänä seuraamuksena

Opinnäytetyön muoto: Kirjallisuuskatsaus

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Jani Vainio & Jussi Vesikko

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tehdessään työtään niin rikostutkinnassa kuin valvonta- ja hälytys sektorilla poliisi kohtaa paljon lieviä rikoksia ja rikkomuksia. Vaikka nämä on sanktioitu rikoslaisissa, on lainsäätäjät nähnyt tarpeelliseksi antaa poliisille mahdollisuuden antaa epäillylle suullinen tai kirjallinen huomautus. Tässä opinnäytetyössä esitellään kattavasti poliisin mahdollisuuksia antaa epäillylle huomautus niin esitutkinnan aikana kuin liikennevalvontaa suorittaessaan. Lisäksi työssä käsitellään huomautusmenettelyyn liittyviä hyviä kuin myös ongelmallisia puolia.

Opinnäytetyö on tehty narratiivisena kirjallisuuskatsauksena ja se pohjautuu vahvasti lakiin ja lakikirjallisuuteen. Työssä käsitellään huomautusmenettelyä kahden eri esimerkkitapauksen avulla, mitkä havainnollistavat hyvin sitä, että huomautusmenettely on syyksi lukeva ja lopullinen ratkaisu. Toisen esimerkkitapauksen avulla osoitetaan huomautusmenettelyyn liittyviä ongelmia.

Opinnäytetyössä on pyritty syvällisesti tarkastelemaan huomautusmenettelyä ja luomaan helposti luettava ja ymmärrettävä katsaus aiheeseen.

Tutkimuksessa ilmeni, että huomautus on esitutkinnan lopputulos ja rikokseen tai rikkomukseen syyksi lukeva ratkaisu. Tutkimuksen perusteella huomautusmenettely on järkevä ja perusteltu toimivaltuus poliisille, joskin sen ohjeistuksessa on ristiriitaisuuksia esitutkintalain kanssa. Ongelmana huomautusmenettelyyn liittyen on se, että huomautus on lopullinen ratkaisu, eikä epäilty voi saattaa huomautusmenettelynä hoidettua asiaansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, vaikka se on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vastaista.

Sivumäärä: 29

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Huhtikuu 2024

Avainsanat: Huomautus, Huomautusmenettely

ABSTRACT

Vidgren, Hannes: A note as the mildest penalty

Type of thesis: Literature review

Publicity: Public

Supervisor: Jani Vainio & Jussi Vesikko

Degree: Bachelor of police services

While doing their work both in criminal investigation and in the surveillance and alarm sector, the police come across a lot of minor crimes and misdemeanors. Although these are sanctioned by punishments in the criminal law, the legislator has deemed it necessary to give the police the opportunity to give the suspect a verbal or written warning. The thesis comprehensively presents the possibility for the police to issue a reprimand to suspects both during the pre-trial investigation and when carrying out traffic control. In addition, the work presents the good as well as problematic aspects related to the notice procedure.

This thesis has been done as a narrative literature review and is based on law and legal literature. The thesis deals with the notice procedure through two different example cases that "open up" the fact that the notice procedure shows guilt and is the final solution. Another of the example cases also shows a problem related to the notice procedure.

In the thesis, an effort has been made to examine the notice procedure in depth and to create an easy-to-read and understandable overview of the topic.

In the thesis it turned out that the remark is the result of the preliminary investigation, and it shows guilt. The notice procedure is a reasonable and justified authority for the police, even though its instructions conflict with the law on preliminary investigations. The problem with the notification procedure is that the notification is the final solution, and the suspect cannot take the case handled as a notification procedure to court although it conflicts with the European Court of Human Rights.

Pages: 29

Month and year of review: April 2024

Keywords: Note, Notice procedure

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	3
	1.1 Työn taustaa	3
	1.2 Työn tavoite	3
	1.3 Työn toteutus	4
	1.4 Menetelmät	4
2	KESKEISET LAINKOHDAT	6
	2.1 Esitutkintalain 1:2§	6
	2.2 Esitutkintalain 3:3§	7
	2.3 Esitutkintalain 4 luku, esitutkinnanperiaatteet	7
	2.3.1 Tasapuolisuusperiaate	7
	2.3.2 Syyttömyysolettama	8
	2.3.3 Oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen	8
	2.3.4 Suhteellisuusperiaate	8
	2.3.5 Vähimmän haitan periaate	9
	2.3.6 Hienotunteisuusperiaate	9
	2.4 Esitutkintalain 10:3§	9
	2.5 Esitutkintalain 9:3§	10
3	HUOMAUTUS LIIKENTEESSÄ	12
	3.1 Yleistä liikennevalvonnasta	12
	3.2 Yleistä tieliikennelaista	12
	3.3 Liikenneerikkomus	13
	3.4 Liikenneerikkomuksen vähäisyyden arviointi	13
	3.5 Huomautusmenettelyn toimivuus liikenneerikkomuksissa	15
	3.6 Milloin liikennevirhemaksua ei saa määrätä	15
	3.7 Huomautus on lopullinen ratkaisu	16
	3.8 Hallitusten esityksestä liikennevirhemaksun muuttamisesta	16
4	ESIMERKKITAPPAUS LIIKENTEESTÄ	18
	4.1 Tapauksen esittely	18

4.2 Asian käsittely käräjäoikeudessa	18
4.2.1 Syyttäjän valitus hovioikeuteen	18
4.3 Ne bis in idem -sääntö	19
4.4 Asian käsittely hovioikeudessa	19
5 ESIMERKKITAPPAUS HUOMAUTUKSEN ANTAMISESTA ESITUTKINNASSA.....	22
5.1 Tapauksen esittely.....	22
5.2 Konstaapeli A:n antama selvitys tapahtumista.....	22
5.3 Poliisilaitoksen antama selvitys tapahtumista	23
5.4 Poliisihallituksen lausunto asiaan	23
5.5 Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu asiaan	24
6 Huomautusmenettelyyn liittyviä ongelmia	26
7 Yhteenveto	27
LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

1.1 Työn taustaa

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on käsitellä poliisin huomautusmenettelyä. Poliisilain (PoL, 872/2011) mukaan poliisin tehtävänä on muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen (PoL 1:1.1). Työssään esim. rikosten selvittämisessä, poliisi joutuu puntaroimaan sitä, minkä rikoksen tunnusmerkistö on täytynyt. Lähtökohtaisesti poliisin tulee toimittaa esitutkinta, jos on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut (Fredman ym. 2020, 28). Toki poliisin tulee muistaa, että asianomistajarikoksissa tämä kuitenkin edellyttää asianomistajan eli rikoksen uhrin rangaistusvaatimusta. Asianomistajarikos on rikos, josta syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja vaadi syytetylle rangaistusta. (Fredman ym. 2020, 293.)

Esitutkinnassa poliisilla voi kuitenkin olla käsissään tapaus, jossa rikoksen tunnusmerkistö täyttyy, mutta teko on ollut niin vähäinen, että poliisin on mahdollista antaa epäillylle suullinen tai kirjallinen huomautus. Vastaavanlaiseen tilanteeseen poliisi voi joutua myös esimerkiksi liikennevalvontaa suorittaessaan havaitessaan kansalaisen rikkovan tieliikennelakia, mutta teko on sen verran vähäinen, että sakon tai liikennevirhemaksun määrääminen olisi siitä kohtuutonta. Kyseisessä tilanteessa on rikkeen tehneelle mahdollista antaa huomautus. Tässä opinnäytetyössä keskitytään siihen, milloin ja millaisiin tilanteisiin huomautusmenettely on tarkoitettu lainsäätäjän näkökulmasta.

1.2 Työn tavoite

Työn ensisijainen tavoite on lisätä poliisien tietoisuutta huomautusmenettelyyn liittyen. On tärkeää, että poliisilla on selkeä ymmärrys huomautusmenettelyyn liittyvästä lainsäädännöstä ja huomautusmenettelyn tosiasiallisesta tarkoituksesta. Ei saisi olla niin, että esimerkiksi vähäisissä liikenne rikkomuksissa aina vain tokaistaisiin kuljettajalle että, "no joo saat tällä kertaa suullisen huomautuksen, ole vastaisuudessa huolellisempi". Tämä on itsessään ihan hyvä neuvo, mutta tietääkö "suullisen huomautuksen" antanut konstaapeli mihin hänen antamansa huomautus perustui. Esimerkin mukainen huomautus voi mennä oikein ja olla lain mukainen, mutta olisi tärkeää, että poliisi toimenpiteitä tehdessään tietää millä perusteilla huomautus on riittävä ja oikea toimenpide.

Vaikka työn ensisijainen tavoite onkin lisätä poliisien tietoisuutta huomautusmenettelyyn liittyen, on hyvä, että myös tavalliset kansalaiset voivat saada koostettua tietoa poliisin huomautusmenettelyyn liittyvästä lainsäädännöstä ja poliisihallituksen ohjeistuksesta asiaan liittyen.

1.3 Työn toteutus

Opinnäytetyö toteutetaan kirjallisuuskatsauksena, jonka muotona on narratiivinen yleiskatsaus. Seuraavassa aluvuossa käsitellään tarkemmin narratiivista kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä.

Työssä tarkastellaan huomautusmenettelyyn liittyvää lainsäädäntöä ja sitä, miksi lainsäätäjät on nähnyt tarpeelliseksi luoda poliisille mahdollisuuden huomautuksen antamiseen rikoksesta epäillylle. Lisäksi työssä esitellään kaksi esimerkkitapausta, joissa poliisi on antanut epäillylle suullinen tai kirjallinen huomautuksen. Työssä tullaan käyttämään myös eduskunnan oikeusasiamiehen Petri Jääskeläisen antamaa ratkaisua: Poliisin menettely huomautuksen antamisessa ja päätöksenteossa (EOAK/4610/2022).

Huomautuksen antamista tarkastellaan kahdesta eri näkökulmasta. Työ etenee siten, että aluksi käsitellään huomautusmenettelyä esitutinnan osalta lain ja lakikirjallisuuden pohjalta. Tämän jälkeen huomautusmenettelyä käsitellään liikennevalvonnan näkökulmasta. Näiden jälkeen aiheeseen paneudutaan kahden esimerkkitapausten avulla, joista toinen on liikenteeseen liittyvä ja toinen esitutkinnassa annettuun huomautukseen liittyvä. Ennen loppuyhteenvettoa käydään läpi huomautusmenettelyyn liittyviä ongelmia ja ristiriitaisuuksia.

Työssä käytetään materiaalina huomautusmenettelyyn liittyvää lainsäädäntöä sekä oikeuskirjallisuutta aiheesta. Lisäksi työssä käytetään poliisihallituksen antamia ohjeita esitutkintaan liittyen. Työ on julkinen.

1.4 Menetelmät

Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kehittää olemassa olevaa teoriaa sekä toisaalta myös rakentaa uutta teoriaa yhdistämällä jo olemassa olevaa tietoa. Lisäksi kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan arvioida olemassa olevaa teoriaa aiheesta. Kirjallisuuskatsaus rakentaakin kokonaiskuvaa tietyistä asiakokonaisuudesta ja katsauksella pyritään tunnistamaan tutkittavan aiheen ongelmia. (Salminen 2011, 3.)

Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kolmeen eri perustyyppiin. Nämä ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmin käytetyistä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä. Sitä voidaan kuvailla yleiskatsaukseksi ilman tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä ja siinä käytetyt aineistot ovat laajoja ja aineiston valintaa eivät rajaa metodiset säännöt. Tutkimuskysymykset ovat vapaamuotoisempia kuin systemaattisessa katsauksessa tai meta-analyysissä. (Salminen 2011, 6.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kahteen hieman erilaiseen tyyppiin, joita ovat narratiivinen ja integroiva katsaus. Metodisesti kevyin kirjallisuuskatsauksen muoto on narratiivinen kirjallisuuskatsaus, jonka avulla pystytään antamaan laaja kuva käsiteltävästä aiheesta. (Salminen 2011, 6–7.)

Narratiivisesta katsauksesta voidaan erottaa kolme toteuttamistapaa: toimituksellinen, kommentoiva ja yleiskatsaus. Laajin toteuttamistapa on yleiskatsaus, jonka tarkoituksena on tiivistää aiemmin tehtyjä tutkimuksia. (Salminen 2011, 7.)

Tämä opinnäytetyö on narratiivinen yleiskatsaus. Tavoitteena on tehdä laaja katsaus huomautusmenettelyyn kokoamalla ja tiivistämällä olemassa olevaa tietoa aihetta koskien.

2 KESKEISET LAINKOHDAT

2.1 Esitutkintalain 1:2§

Esitutkintalain (ETL, 805/2011) 1 luvun 2 § mukaan esitutkinnassa selvitetään:

" 1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat;

2) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi;

3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain [\(689/1997\) 3 luvun 9 §:n](#) nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; ja

4) suostuuko asianomistaja ja aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.

Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä."

Kuten edellä 1 momentissa lukee, on esitutkintaviranomaisen asian laadun edellyttämällä tavalla selvitettävä epäilty rikos. Samoin 1 momentin mukaan tulee esitutkintaviranomaisen selvittää muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat. Juuri nämä selvitettävät seikat voivat muuttaa tilannetta siten, että huomautusmenettelyn katsotaan olevan tilanteeseen sopivampi ja tarkoituksenmukaisempi ratkaisu kuin esimerkiksi sakkomenettely.

Esitutkintaviranomaisia ovat ETL 2:1 mukaan muut poliisit kuin suojelupoliisi, sekä rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaiset. Rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaisten esitutkintatoimivallasta säädetään eri laissa, minkä käsittely on rajattu tämän työn ulkopuolelle.

2.2 Esitutkintalain 3.3§

Esitutkintaviranomaisen on suoritettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty (ETL 3:3.1). Teoksen *Esitutkinta ja pakkokeinot* (Fredman ym. 2020) mukaan esitutkinta voidaan aloittaa joko poliisille tehdyn ilmoituksen perusteella, tai sitten niin, että rikostapahtuma tulee jotenkin muuten poliisin tietoon (Fredman ym. 2020, 279). On hyvä huomioida, ettei laissa ole toisin toimimisen mahdollisuutta, vaan pykälään on kirjattu, että *on suoritettava esitutkinta*. Tämä on esitutkintaviranomaista velvoittava, eikä esimerkiksi poliisilla ole tilanteessa harkintavaltaa. Mietittäessä huomautusmenettelyä onkin poliisin suoritettava ensin esitutkinta, jonka pohjalta saatetaan päätyä antamaan rikoksesta epäillylle huomautus.

2.3 Esitutkintalain 4 luku, esitutkinnanperiaatteet

Puhuttaessa esitutkinnan suorittamisesta on hyvä käydä läpi keskeiset esitutkintaperiaatteet. Nostan esitutkintaperiaatteet tässä työssä esille, jotta lukija ymmärtää, että vaikka puhutaan huomautusmenettelystä niin esitutkinnan alkaessa ei voida tietää, että rikoksesta epäillylle tullaan antamaan huomautus. Näin ollen tulee epäiltyä kohdella aina esitutkintaperiaatteiden mukaisesti.

Oikeustieteessä erotetaan säännöt periaatteista. Sääntöjä on esitutkintaviranomaisen pakko noudattaa sellaisinaan, kun taas periaatteet on otettava huomioon lakia tulkittaessa ja sovellettaessa. Yleensä periaatteet toimivat esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksia rajoittavasti. Esitutkintaperiaatteilla ei ole itsenäistä merkitystä, vaan ne ovat lainsäätäjän esitutkintaviranomaisille antamia tulkinta- ja toimintaohjeita, jotka tulee esitutkinnassa ottaa huomioon toimivaltuuksia käytettäessä. (Fredman ym. 2020, 82.)

2.3.1 Tasapuolisuusperiaate

Esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet (Fredman ym. 2020, 86). Tämä tarkoittaa, että poliisin tulee tapausta tutkiessaan selvittää myös seikkoja ja todisteita, jotka tukevat epäillyn syyttömyyttä. Tasapuolisuusperiaatetta onkin kuvattu pyrkimyksenä aineellisen totuuden selvittämiseksi tutkittavana olevassa asiassa (Fredman ym. 2020, 86).

Tasapuolisuusperiaatteen mukaan esitutkintaviranomaisella ei saisi olla omaa mielipidettä tai ennakkokäsitystä rikoksesta tai tekijästä. Esitutkintaviranomainen ei saisi myöskään pyrkiä tutkinnassaan johonkin tiettyyn lopputulokseen. (Fredman ym. 2020, 86.) Lopputulos tulisi olla tasapuolisen esitutkinnan tulos.

2.3.2 Syyttömyysolettama

Esitutinnan aikana rikoksesta epäiltyä on kohdeltava syyttömänä. Syyttömyysolettama kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustekijöihin. Syyttömyysolettaman vuoksi esitutinnassa ei puhuta ”rikoksen tekijästä” vaan ”*epäillystä*”. Tällä on katsottu, ettei esitutkintaviranomaisen tule yhteiskunnan puolesta osoittaa paheksumista rikosentekijälle, vaan se tehtävä on aikanaan tuomioistuimella. Esitutkintaviranomaisen tulisi pikemminkin pyrkiä suojaamaan epäiltyä leimautumiselta tai mahdolliselta ulkopuoliselta kostonhimolta. (Fredman ym. 2020, 88.)

2.3.3 Oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen

Rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään (Fredman ym. 2020, 89). Kertoessaan tästä oikeudesta epäillylle, poliisi saattaa usein käyttää termiä itsekriminointisuoja. Poliisin on tärkeää huomioida, ettei epäilty välttämättä ymmärrä mitä termi tarkoittaa. Poliisin tulee avata ja selittää oikeus niin, että epäilty sen tosiasiallisesti ymmärtää.

Kyseisen oikeuden perusajatuksena on se, ettei epäillyn tarvitse esitutinnassa lausua mitään. Toisaalta puhuessaan ei epäillyllä esitutinnassa ole totuudessapysymisvelvollisuutta. Esitutkintaviranomaisen on tärkeä huomioida, ettei hän voi ottaa huomioon epäillyn muissa yhteyksissä mahdollisesti totuudessapysymisvelvollisuuden perusteella antamia kertomuksia. Jotta oikeudella olisi tosiasiallista merkitystä, tulee epäillylle kertoa siitä ennen tämän kuulustelua. (Fredman ym. 2020, 90–91.)

2.3.4 Suhteellisuusperiaate

Suoritettaessa esitutkintaa tulee esitutkintatoimenpiteiden ja henkilön oikeuksiin puuttumisen olla puolustettavia suhteessa selvittävään rikokseen, selvittämisen tarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään tai terveyteen ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin (Fredman ym. 2020, 91).

Periaatteen tavoitteena on toisaalta viranomaisvarojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen ja toisaalta esitutinnan osallisten oikeuksiin puuttumisen rajaaminen asian laadun perusteella. Viranomaisen toimenpiteiden laadun, laajuuden ja ankaruuden tulee esitutinnassa olla yhteiskunnassa olevan arvomaailma huomioon ottaen järjellisessä ja hyväksyttävässä suhteessa päämäärän ja tavoiteltujen tulosten kanssa. (Fredman ym. 2020, 91–92.) Tässä yhteydessä kuulee käytettävän sanontaa, ettei ole suhteellisuusperiaatteen mukaista ”*ampua tykillä kärpystä*”.

2.3.5 Vähimmän haitan periaate

Esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on asian selvittämiseksi välttämätöntä. Esitutkintatoimenpiteillä ei myöskään saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Tämä periaate rajoittaa ennen muuta pakkokeinojen käyttöä, mutta sitä voidaan käyttää myös mietittäessä kuulustelujen järjestämistä. Esimerkkinä voidaan käyttää tilannetta, jossa kuulusteltava voidaan kuulla puhelimitse. Ei ole vähimmän haitan periaatteen mukaista pyytää tätä kaukaiselle poliisiasemalle kuulusteluun, jos saman kuulustelun voi hoitaa myös puhelimitse. (Fredman ym. 2020, 94.)

2.3.6 Hienotunteisuusperiaate

Esitutinnan asianosaisia ja kaikkia esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti. Epäillyn kohdalla tämä ei tarkoita mahdollisten epäluulojen välttämistä, vaan tämän asianmukaista kohtelua esitutkinnassa. Hienotunteisuusperiaatteen mukaista onkin esitutkintatoimenpiteiden suorittaminen mahdollisimman pitkälle siten, ettei joku tietty henkilö leimaudu toimenpiteiden perusteella epäilyksenalaiseksi. (Fredman ym. 2020, 95.)

Hienotunteisuusperiaate näkyy myös kohdellaessa vapautensa menettänyttä. Pidätettyjä ja vangittuja tulee pyrkiä suojelemaan haitalliselta julkisuudelta, esim. kuljetettaessa tutkintavankia laitoksen ulkopuolella, tulee se tehdä huomiota herättämättä. (Fredman ym. 2020, 95.)

2.4 Esitutkintalain 10:3§

Huomauttamisesta säädetään esitutkintalain 10 luvun 3 pykälässä. Pykälän ensimmäisen momentin mukaan esitutkinta saadaan jättää toimittamatta, tai jo aloitettu esitutkinta keskeyttää sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Poliisi ja tutkinnanjohtajan toimiessaan syyttäjä voi antaa rikoksesta epäiltynä olleelle suullisen tai kirjallisen huomautuksen, jos esitutkinta lopetetaan saman lain 3 luvun 9 §:n nojalla. (Matikkala 2021, 325.)

On hyvä huomata, että huomautuksen antaminen rikoksesta epäillylle tulee kyseeseen pääsääntöisesti myönnettyjen rikosten osalta. Mikäli epäilty kiistää syyllistyneensä rikokseen, on hänellä oikeus viime kädessä saada asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. (Fredman ym. 2020, 89.)

Poliisihallituksen ohjeen POL-2019-13145, Osa 1 Käsikirja rangaistusten määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä mukaan: *“esitutkintalain mukainen huomautus voidaan antaa, jos:*

– rikosasiassa on aloitettu esitutkinta, jossa tekijän syyllisyys on selvitetty;

- *tutkittavana olevasta rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;*
- *rikosta on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä (verrattuna rikoslajin tyyppitekoon; vähäinen teko suhteessa tavalliseen tekoon); ja*
- *asianomistajalla ei ole asiassa rangaistusvaatimusta eikä yksityistä oikeudellista vaatimusta.”*

Lainvalmistelutöiden mukaan huomauttamista pidetään hyödyllisenä keinona puuttua alle 18-vuotiaiden tekemiin rikoksiin (Rantaeskola 2014, 272). Hallituksen esityksessä eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi (HE 222/2010 vp) korostetaan, ettei nuorelle rikoksesta epäillylle pidä tulla sellaista kuvaa, että yhteiskunta suhtautuu rikoksiin vähätellen. Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että alle 18-vuotiasta henkilöä, jonka rikosta ei saateta syyttäjän käsiteltäväksi tulisi puhutella esitutkinnan päättämisen yhteydessä. Tällöin merkitystä on nimenomaan suullisella eikä kirjallisella huomautuksella. Huomauttamisella voi olla merkitystä vähäiseen rikokseen syyllistyneen nuoren tekemisiin tulevaisuudessa ja tulevien rikosten ennaltaehkäisyssä. (HE 222/2010 vp, 236.)

2.5 Esitutkintalain 9:3§

Kuten edellä mainittiin, jotta suullisen tai kirjallisen huomautuksen voi antaa, tulee ETL 3:9 pykälän perusteet täytyä. Esitutkintalain 3:9.1 mukaan: “esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia”. Mietittäessä huomautuksen antamista epäillylle, on poliisin tarkistettava, soveltuuko käsillä oleva asia huomautusmenettelyyn edellä viitatus ETL 3:9 lainkohdan mukaan.

Kyseisessä lainkohdassa puhuttiin rikoksesta, joka on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Sen arvioinnissa keskeistä on vahingollisuuden tai vaarallisuuden arvioiminen. Myös sakolla rangaistava rikos voi aiheuttaa huomattavia haitallisia seurauksia, eikä siis näin ollen ole vähäistä. Lisäksi toistuvuus voi muuttaa tilannetta siten, ettei kyseessä ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen rikos. Esimerkkinä toistuva parisuhdeväkivalta, joka ei välttämättä johda sakkoa ankarampaan rangaistukseen, mutta jota ei toistuvuutensa takia voi pitää kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. (Rantaeskola 2014, 98.)

Rikoksen vähäisyyden lisäksi ei asianomistajalla saa olla asiassa vaatimuksia. Lainvalmistelutöiden mukaan asianomistajan vaatimuksilla tarkoitetaan sekä rangaistusvaatimusta että yksityisoikeudellista vaatimusta (Rantaeskola 2014, 98). Yksityisoikeudellisia vaatimuksia voivat olla esimerkiksi ri-

koksen johdosta rikki menneen esineen korvausvaatimukset. Asianomistajalla ei siis voi olla kumpaakaan edellä mainittua vaatimusta, jotta toimenpiteestä luopuminen tulee kysymykseen (Rantaskola 2014, 98).

Esitutkintalain 3:9.3 momentin mukaan kyseisen pykälän päätökset esitutkinnan lopettamisesta tai toimittamasta jättämisestä tekee tarvittaessa tutkinnanjohtaja (ETL 3:9.3). Hallituksen esityksessä esitettiin, että asian kuuluminen tutkinnanjohtajan päätösvaltaan kirjoitettaisiin selvyyden vuoksi uuteen lakiin (HE 222/2010 vp, 186).

3 HUOMAUTUS LIIKENTEESSÄ

3.1 Yleistä liikennevalvonnasta

Mietittäessä missä poliisi antaa eniten huomautuksia, tulee ensimmäisenä nopeasti mieleen, että liikenteessä tietenkin. Tämän väitteen tueksi ei löytynyt tilastotietoa, joten tämä perustuu omaan oletukseen, sillä suorittaessaan liikennevalvontaa poliisi näkee paljon liikenne rikkomuksia. Osasta näistä rikkomuksista poliisi antaa tienkäyttäjälle huomautuksen.

Mietittäessä huomautuksen antamista liikenteessä, tulee käsitellä myös sitä, milloin poliisi voi määrätä tienkäyttäjälle liikennevirhemaksun. Tämä on oleellista, sillä on poliisin omassa harkinnassa antaa hän liikenne rikkomuksesta liikennevirhemaksun vai huomautuksen. Tämä on tärkeää, sillä jos ei ole oikeutta määrätä liikennevirhemaksua, ei ole myöskään oikeutta antaa huomautusta.

Tilastojen mukaan poliisi antoi vuonna 2023 liikenteessä 147 309 liikennevirhemaksua kansalaisille (poliisin liikennevalvontatilasto.) Mietittäessä sitä, että suorittaessaan liikennevalvontaa on yksittäisen poliisin harkintavallassa antaa tämä tienkäyttäjälle liikennevirhemaksun vai huomautuksen. Näin ollen antaa tuo liikennevirhemaksujen luku 147 309 poliisille suuren vallan ja samalla vastuun toiminnassaan. Tämä johtaa siihen, että poliisin tulee olla mahdollisimman tasapuolinen jakaessaan huomautuksia, jotta ei käy niin, että joku henkilö saa samasta teosta huomautuksen ja joku toinen liikennevirhemaksun.

3.2 Yleistä tieliikennelaista

Tieliikennelain (TiEL, 729/2018) mukaan kyseinen laki koskee liikennettä tiellä. Laissa määritellään tarkasti tie, tienkäyttäjät, jalankulkijat ja monia muita määritelmiä, jotka kuuluvat liikenteeseen ja ohjaavat liikennekäyttäytymiseen (TLL 2 §).

Vaaran ja vahingon välttämiseksi tienkäyttäjän on liikenteessä liikkuessaan noudatettava liikennesääntöjä sekä olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta ja varovaisuutta (TLL 3 §).

Tieliikennelain 3 luvussa käsitellään liikennesääntöjä kuten nopeusrajoituksia, väistämisvelvollisuuksia, esteettömän kulun antamisen hälytysajoneuville, ohittamista yms.

Jos rikoslain (RL, 39/1889) mukaan tienkäyttäjänä tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tieliikennelakia tai ajoneuvolakia taikka niiden nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle, on tuomittava liikenneturvallisuuden vaarantamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi (RL 23:1.1). Kuitenkaan edellä mainittua lainkohtaa ei sovelleta, jos menettely on omiaan aiheuttamaan ainoastaan vähäisen vaaran (RL 23:1.4).

3.3 Liikenne rikkomus

Edellä kuvattu liikenneturvallisuuden vaarantaminen on kirjattu rikoslakiin, mutta entäpä lievemmät rikkomukset. Tieliikennelakia voi rikkoa niin vähän, ettei se ylitä rikoslain liikenneturvallisuuden vaarantamista. Tällöin voidaan määrätä rikkeen tekijälle liikennevirhemaksu. Teoksen *Uusi tieliikennelaki 2020* (Kiiski & Tolvanen 2020) mukaan liikennevirhemaksu saadaan määrätä vain tieliikennelain 162–167 §:ssä säädetyistä liikenne rikkomuksista (Kiiski & Tolvanen 2020, 312).

On hyvä huomata, ettei liikennevirhemaksu ole sakko, vaan hallinnollinen maksuseuraamus lainvastaisesta menettelystä (Poliisi, luettu 22.3.2024). Uuden tieliikennelain tultua voimaan 1.6.2020 otettiin liikenteessä käyttöön hallinnollinen liikennevirhemaksu, joka on seuraamus rikkomuksista, joista ennen määrättiin rikesakko (Fredman ym. 2020, 38). Liikennevirhemaksun määrää tieliikennelain 181 §:ssä tarkoitettu liikenteenvalvoja ja sen saaja on valtio (TielL 160.1). Tienkäyttäjien tieliikennelain noudattamista valvovat poliisi ja rajavartiolaitos 4 §:ssä säädetyllä toimialueella rajavartiolaitos sekä tulli (TLL 181). Vain kyseiset viranomaiset voivat määrätä tienkäyttäjälle liikennevirhemaksun.

3.4 Liikenne rikkomuksen vähäisyyden arviointi

Kuitenkaan liikennevirhemaksua ei määrätä vähäisimmistä rikkomuksista, vaikka liikenteessä onkin lähtökohtaisesti nollatoleranssi rikkeitä kohtaan. Kaikkien tieliikennelaisissa säädettyjen velvoitteiden ja määräysten noudattamatta jättäminen on lähtökohtaisesti sanktioitu, mutta lain lähtökohta ei ole se, että vähäisimmistä rikkeistä määrätään aina sanktio. Esimerkiksi lievästä ylinopeuksista, joita automaattinen liikennevalvontakamera ottaa, määrätään huomautuksia tai sitten rikkomuksiin ei puututa lainkaan. Asia on näin, sillä TLL 160.3 mukaan liikenne rikkomuksesta voi liikennevirhemaksun sijaan määrätä suullisen tai kirjallisen huomautuksen, jos liikenne rikkomus on vähäinen. On myös mahdollista jättää määräämättä seuraamusta lainkaan TLL 160.5 mukaan. (Kiiski & Tolvanen 2020, 312.) Jos rikkomuksesta määrätään liikennevirhemaksun sijaan huomautus, on hyvä ymmärtää, että kyseessä on hallinnollinen huomautus, sillä edelliseen kappaleeseen viitaten liikennevirhemaksu on hallinnollinen maksuseuraamus.

Poliisihallituksen ohjeessa POL-2020-27924 sanotaan, että jos liikenneturvallisuuden vaarantaminen yksittäistapauksessa on kokonaisuudessaan ilmeisen vähäinen, voidaan toimenpiteestä luopua esitutkintalain 3 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla. Silloin kun esitutkinta jätetään esitutkintalain 3 luvun 9 §:n nojalla toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopetetaan, voi poliisimies antaa epäiltynä olleelle suullisen tai kirjallisen huomautuksen esitutkintalain 10 luvun 3 §:n nojalla. (POL-2020-27924.)

Kyseinen poliisihallituksen ohje on ristiriidassa ETL 10:3 kanssa. Kyseisen pykälän mukaan poliisi voi antaa rikoksesta epäiltynä olleelle suullisen tai kirjallisen huomautuksen, mikäli esitutkinta lope-

tetaan ETL 3:9 perusteella (ETL 10:3). Poliisihallituksen ohjeen mukaan epäillylle voisi antaa huomautuksen myös silloin, kun esitutkinta jätetään kokonaan toimittamatta. ETL 10:3 taas lähtee siitä, että huomautuksen voi antaa vain lopetettaessa jo aloitettu esitutkinta ETL 3:9 mukaan.

Arvioidessa vähäisyyttä tulee ottaa huomioon tilanteeseen yksittäistapauksessa mahdollisesti liittyvät olosuhteet, kuten:

- sää-, keli-, valaistus- ja liikenneolosuhteet
- mahdollinen liikennejärjestelyjen epäselvyys
- säännösten muuttuminen tai
- ulkopaikkakuntalaisuus

Liukas keli ei yksittäisenä tekijänä voi kuitenkaan olla riittävä syy huomautusmenettelyn soveltamiselle. Vallitsevat liikenneolosuhteet tapahtumahetkellä määräävät vaadittavan huolellisuuden tason. Sen sijaan vähäisenä tekona voidaan pitää esimerkiksi sellaista tapausta, joka on osaltaan johtunut ennalta-arvaamattomasta muutoksesta sää-, keli- ja/tai liikenneolosuhteissa. (POL-2020-27924.) Tällainen ennalta-arvaamaton sääolosuhteiden muutos voisi olla esim. äkillinen lumisade juhannuksena, jolloin autoissa on kesärenkaat.

Samoilla linjoilla on myös teos *Tieliikenteen ylinopeusrikkomukset summaarisessa menettelyssä* (Tuori 2002), jonka mukaan huomautusmenettelyyn johtavia lieventäviä seikkoja voivat olla mm.

- sairaus, invaliditeetti
- Vierasmaikkakuntalaisuus
- Huomaamattomuus, ajatteleamattomuus tai tietämättömyys
- Keliolosuhteet
- Vuorokaudenaika
- Liikenteeseen vaikuttaneet tekijästä riippumattomat olosuhteet, joita voivat olla esim. tilapäiset tai epäselvät liikennejärjestelyt tai ohjaukset (Tuori 2002, 113).

Jos rikkomuksessa on ollut epäillyn lisäksi myös asianomistaja, tulee poliisin huomioida, ettei pelkästään asianosaisten sovinto voi olla huomautuksen antamisen perusteena. (POL-2020-27924.)

Teoksessa *Tieliikenteen käsikirja* (Tolvanen 2018) todetaan, että huomautus annetaan pääsääntöisesti kirjallisesti, mutta se voidaan antaa myös suullisesti. Jos huomautus annetaan, niin sitä ei kirjata ajokorttirekisteriin. (Tolvanen 2018, 227.) Milloin sitten katsotaan, että huomautus on riittävä sanktio liikenne rikkomuksesta. Tämä on poliisin omassa harkinnassa.

3.5 Huomautusmenettelyn toimivuus liikenne rikkomuksissa

Suullinen tai kirjallinen huomautus vähäisistä liikenne rikkomuksista on tutkimusten mukaan tehokas sanktio. Sen on todettu vaikuttavan lähes yhtä tehokkaasti ennalta estävästi uusien rikkomusten estämisessä kuin liikennevirhemaksu. On tärkeä muistaa, että huomautus on liikennevirhemaksun vaihtoehto, eli huomautuksen perusteluna tulee olla sama näyttö kuin olisi liikennevirhemaksua määrätessä. Jos liikenne rikkomuksesta määrätään suullinen tai kirjallinen huomautus, on asia loppuun käsitelty, eikä samasta teosta voi määrätä enää liikennevirhemaksua. (Kiiski & Tolvanen 2020, 312.) Samanlailla asiasta linjaa myös poliisihallituksen ohje, jonka mukaan huomautuksen saajalle tulee ilmoittaa, ettei asian takia ryhdytä muihin toimenpiteisiin (POL-2020-27924).

Poliisin antaessa tapahtumapaikalla liikenneonnettomuuteen syylliselle kirjallisen huomautuksen liikenneturvallisuuden vaarantamisesta, on päätös perusteltava riittävän laajasti ja selkeästi. Lomakkeeseen tulee merkitä myös ne lainkohdat, joihin ratkaisu on perustunut. (POL-2020-27924.)

3.6 Milloin liikennevirhemaksua ei saa määrätä

Liikennevirhemaksua ei saa kuitenkaan määrätä tieliikennelain 160.4,1–5 tapauksissa. Kyseisen pykälän 4 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan, jos tienkäyttäjää epäillään samasta teosta rikosasiassa, joka on vireillä esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa ei tälle saa määrätä liikennevirhemaksua. Samoin on, jos tienkäyttäjälle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio tai määrätty rangaistus. Tämä tarkoittaa sitä, että sama teko, josta oltaisiin määräämässä liikennevirhemaksua, on ollut rikostutkinnan tai tuomion kohteena. (Kiiski & Tolvanen 2020, 312.)

Liikennevirhemaksua ei voida myöskään määrätä, jos tienkäyttäjää epäillään samalla teolla tehdystä rikoksesta. Esimerkkinä kortiton kuljettaja ajaa lievää ylinopeutta. Tällaisessa tapauksessa määrätään tekijälle rangaistus vain RL 23:10 (kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta) mukaan ja lievä ylinopeus jätetään huomioimatta (Kiiski & Tolvanen 2020, 313).

Tämä tarkoittaa, että liikenne rikosten sanktiotaso laskee. Ennen tieliikennelain uudistumista rikokset ja rikkomukset yhdistettiin yhdeksi rangaistukseksi rikoslain 7 luvun säännösten mukaan. Tällöin liikenne rikkomus korotti yhteistä sakkorangaistusta lievästi. Rikkomus nosti päiväsakkoja muutamilla päivillä, eli sillä ei ollut ennalta estävyyden kannalta suurta merkitystä. Uusi tieliikennelaki korostaa liikenne rikkomuksen toissijaisuutta vakavampaan rikokseen nähden. (Kiiski & Tolvanen 2020, 313.)

Lisäksi liikennevirhemaksua ei saa määrätä, jos rikkomus käsitellään pysäköinninvalvonnasta annetun lain (727/2011) mukaisessa järjestyksessä tai liikenne rikkomuksen tekijä on tekohetkellä alle viisitoista vuotta (TLL 160:4.4–5). Alle viisitoistavuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, joten

hänelle ei voi määrätä sanktiota teoistaan, muutoin kuin mahdollisista vahingonkorvauksista (Fredman ym. 2020, 298–299).

Liikennevirhemaksu on jätettävä määräämättä TLL 160.5 mukaan, jos rikkomus on johtunut anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta tai ajattelemattomuudesta. Se on myös jätettävä määräämättä, jos seuraamuksen määrääminen muusta syystä olisi ilmeisen kohtuutonta. Tässä lainkohdassa on kysymys toimenpiteen luopumisesta yksittäistapauksessa. Lähtökohta on, että tienkäyttäjä tuntee liikennesäännöt ja liikennemerkit, mutta jos esim. nopeuden osoittava liikennemerkki on lumen peitossa, eikä kuljettaja ennalta tiedä mitä siinä lukee, ei tällä ole velvollisuutta pysähtyä puhdistamaan merkkiä lumesta. (Kiiski & Tolvanen 2020, 314–315.) Tällaisessa tilanteessa voidaan katsoa, että kyseisellä kuljettajalla ei ole ollut tietoa oikeasta nopeudesta ja liikennevirhemaksu voidaan jättää määräämättä. Kuitenkaan merkin sisällöstä tietämätön ei saa olettaa peitossa olevan kyltin tarkoittavan alemman nopeusrajoituksen päättymistä (Kiiski & Tolvanen 2020, 315).

3.7 Huomautus on lopullinen ratkaisu

Tieliikennelain 193 § mukaan on säädetty, että TLL 160 § 3 kaltaiseen huomautukseen ei saa tehdä oikaisuvaatimusta eikä valitusta (Kiiski & Tolvanen 2020, 363). Tämä tarkoittaa sitä, ettei mihinkään poliisin, tullivirkailijan tai rajavartijan tienkäyttäjälle antamaan TLL 160 § 3 kaltaiseen suulliseen tai kirjalliseen huomautukseen voi hakea muutosta tai valitusta.

3.8 Hallitusten esityksestä liikennevirhemaksun muuttamisesta

Hallituksen esityksessä esitettiin mahdollisuutta määrätä moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettajalle liikennevirhemaksu enintään 5 kilometrin nopeusrajoituksen ylityksestä (HE 180/2017 vp). Lakivaliokunnan lausunnon vastauksessa hallituksen esitykseen korostettiin, että tällainen pieniin enintään 5 kilometrin ylinopeuksiin puuttuminen muuttaisi huomautuksen maksuseuraamukseksi pienemmällä ylinopeudella kuin nykyisin (LaVL 9/2018 vp). Aiemmin raja oli enintään 10 km/h ylityksistä. Toki sekin antoi mahdollisuuden liikennevirhemaksun antamiseen hiljaisemmista nopeuksista, mutta HE 180/2017 vp se haluttiin laskea 5 km/h.

Poliisi on omalla ohjeistuksellaan määritellyt liikennevirhemaksun määräämisen kynnykseksi seitsemällä kilometrillä tunnissa tapahtuneen ylityksen. Käytännössä poliisi määrää liikennevirhemaksun 10 kilometrillä tunnissa tapahtuvan ylityksen jälkeen, koska mittaamisessa käytetään lisäksi kolme kilometriä tunnissa teknistä vähennystä. Tätä pienemmistä rikkomuksista määrätään kirjallinen huomautus. (HE180/2017 vp).

Poliisi antoi 2016 automaattisessa valvonnassa noin 313 000 kirjallista huomautusta pienistä ylinopeuksista (HE180/2017 vp). Mikäli annettaisiin liikennevirhemaksu huomautuksen sijaan 2 km/h pienemmän ylinopeuden osalta kuin tähän asti, muuttaisi se noin 100 000 huomautusta liikennevirhemaksuksi vuosittain. Tällainen päätös toisi noin 5–7 miljoonaa valtion budjettiin vuosittain, mutta toisaalta se toisi poliisihallituksen arvion mukaan noin 110 000 euron vuotuisen lisäkustannuksen kasvavien oikaisuvaatimusten käsittelyn myötä. Lisäksi muun työmäärän osalta kustannusvaikutus olisi poliisihallituksen arvion mukaan noin 798 000 euroa vuodessa. On kuitenkin huomioitava, että alemmasta nopeudesta liikennevirhemaksun antaminen vaikuttanee liikennekäyttäytymiseen, millä on vaikutuksia edellä mainittuihin arvioihin jatkossa. (LaVL 9/2018 vp.)

Lakivaliokunnan vastauksessa (LaVL 9/2018 vp) hallituksen esitykseen (HE 180/2017 vp) lakivaliokunta katsoo, ettei erillisen 1–5 km/h ylityksen käsittävän liikennevirhemaksuluokan säätäminen ole perusteltua. Toisaalta jatkossakin voidaan puuttua myös pienempiin ylinopeuksiin, etenkin jos ne tapahtuvat riskialttiissa paikassa, kuten koulujen tai päiväkotien läheisyydessä. (LaVL 9/2018 vp.)

Kyseinen hallituksen esitys ei mennyt läpi, joten TLL 165 §:ssä ei ole säädetty 1–5 km/h ylitystä liikennevirhemaksulla rangaistavaksi. Kyseisessä pykälässä on säädetty enintään 10 km/h ylitys rangaistavaksi (TLL 165). Tämä toki antaa, kuten edellä mainittu, mahdollisuuden liikennevirhemaksun tai huomautuksen antamiseen pienemmissäkin nopeusrajoitusten ylityksissä.

4 ESIMERKKITAPPAUS LIIKENTEESTÄ

4.1 Tapauksen esittely

Esimerkkitapaukseksi valikoitui hovioikeuden ratkaisu HO 26.3.2020 20/112412, jossa syyttäjä vaati vastaaja A:lle 89 liikenne rikkomuksesta 170 euron rikesakkoa 40 euron rikosuhrimaksulla korotettuna. Kaikki 89 liikenne rikkomusta olivat ylinopeuksista, jotka oli mitattu automaattisilla valvontalaitteilla. Ylinopeudet olivat 3–6 km/h ylityksiä 3 km/h varmuusvähennyksen jälkeen. A oli saanut kaikista rikkomuksistaan kirjallisen huomautuksen. Syyttäjän mukaan A:n toiminta on ollut ainakin suurimmaksi osaksi tahallista. (HO 26.3.2020 20/112412.)

Esimerkkitapauksen aikaan, joka tapahtui 09.03.2017 - 17.09.2018 välisenä aikana, oli käytössä vielä rikesakko. Esimerkkitapauksessa puhutaan siis vielä rikesakosta, joka on nykypäivänä liikennevirhemaksu. Tapauksessa ei ole kuitenkaan oleellista se, onko kyseessä rikesakko vai liikennevirhemaksu, vaan se voiko annetun huomautuksen jälkeen vielä antaa muun rangaistuksen. Tapausta käsitellessäni käytän termiä rikesakko, kuten se tuohon aikaan oli.

4.2 Asian käsittely kärjäoikeudessa

Tapauksen ollessa kärjäoikeudessa, katsottiin siellä, että huomautus ja rikesakko on tarkoitettu vaihtoehtoisiksi seuraamuksiksi liikenne rikkomuksesta, ja että poliisi on huomautukset A:lle antaessaan käyttänyt lain poliisille annettua harkintavaltaa kyseisten seuraamusten osalta. Kärjäoikeuden mukaan huomautus on luonteeltaan seuraamus liikenne rikkomuksesta ja siten kuuluu ihmisoikeus sopimuksen sisältämän ne bis in idem -säännön soveltamisalaan. Koska A on jo saanut sanktion liikenne rikkomuksistaan huomautuksien muodossa, niin ne bis in idem -kielto estää rankaisemisen samoista teoista. Kärjäoikeuden mukaan syyte on hylättävä. (HO 26.3.2020 20/112412.)

4.2.1 Syyttäjän valitus hovioikeuteen

Syyttäjä valitti tuomiosta hovioikeuteen ja valituksessaan oli sitä mieltä, ettei ne bis in idem -kielto estä asian tutkimista ja rankaisemista. Syyttäjän mukaan A:n syyllistymistä syytteessä kuvattuun menettelyyn ei ole aiemmin tutkittu, sillä poliisin liikenneturvallisuuskeskus lähettää automaattisesti huomautukset ajoneuvon omistajalle, haltijalle tai tilapäiselle käyttäjälle, kun automaattisella valvontalaitteella todettu nopeuden ylitys on korkeintaan kuusi kilometriä tunnissa. Tällöin ei siis tutkita kuka kyseistä autoa on kuljettanut. Syyttäjän mukaan myöskään A:lle annetut huomautukset eivät ole olleet rangaistuksia. (HO 26.3.2020 20/112412.)

4.3 Ne bis in idem -sääntö

Teoksen *Juhlajulkaisu 1950–25/8–2020* (Vihervuori 2020) mukaan ne bis in idem -sääntö tuli 1988 voimaan tulleeseen Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) seitsemänteen lisäpöytäkirjan 4 artiklaan, jonka tarkoitus oli parantaa ihmisoikeussopimusta siitä puuttuvilla YK:n ja KP (kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus) sopimuksen piiriin kuuluvilla oikeuksilla. Ne bis in idem -sääntö tarkoittaa oikeutta olla tulematta syytetyksi tai tuomituksi uudelleen saman rikoksen johdosta. (Vihervuori 2020, 303–304.)

Teoksen *Oikeudenmukainen oikeudenkäynti* (Ervo 2005) mukaan ne bis in idem -sääntö näkyy KP-sopimuksen 14 artiklan 7 kohdassa, jonka mukaan ketään ei saa tutkia tai rangaista uudelleen samasta rikoksesta, josta hänet on jo tuomittu syylliseksi tai vapautettu syyllisyydestä. Suomella on tähän varauma, joka mahdollistaa tuomion muuttamisen tuomitun vahingoksi tapauksissa, jossa tuomioistuimen joku jäsen, syyttäjä, virkamies tai tuomari onnistuu vaikuttamaan vilpillisellä tai rikollisella tavalla syytetyn vapauttamiseen tai liian lievään tuomioon tuomitsemiseen. Samoin on, jos jutussa on esitetty vääriä todisteita. Törkeissä rikostapauksissa asia voidaan ottaa uudelleen käsiteltäväksi, jos vuoden kuluessa tuomiosta tulee lisää todisteita, jotka olisivat johtaneet syytetyn tuomitsemiseen tai saadun tuomion ankaroittamiseen voidaan asia ottaa uudelleen käsiteltäväksi. (Ervo 2005, 7.)

Ulkoasiainministeriön ilmoitus Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 85–86/1998) 7 lisäpöytäkirjan 4 artiklan mukaan ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti.

Esitutkinnassa sovellettavaksi tulevia perusoikeuskirjan takaamia oikeuksia ovat mm. syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen. Perusoikeuskirja laajentaa kahdesti rankaisemisen kiellon (ne bis in idem) kattamaan rankaisutoimet koko EU:n alueella, eikä vain yhden valtion osalta, kuten kansalliset perusoikeudet ja Euroopan ihmisoikeussopimus. (Fredman ym. 2020, 46.)

4.4 Asian käsittely hovioikeudessa

Hovioikeus arvioi ensimmäiseksi onko A poliisin antamin huomautuksin lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklassa tarkoitetulla ne bis in idem mukaisella tavalla. Syyttäjä on lähtenyt siitä, ettei A:n syyllistymistä syytteessä kuvattuihin tekoihin ole aiemmin tutkittu, eivätkä hänen saamansa huomautukset ole olleet rangaistuksia. (HO 26.3.2020 20/112412.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on katsonut, ettei artiklassa tarkoitettu vapauttaminen tai syylliseksi tuomitseminen edellytä tuomioistuimen antamaa tuomiota. EIT:n mukaan artiklan sanamuoto viittaa siihen, että syytetyn rikosoikeudellisen vastuun toteaminen tulee olla perustunut asian olosuhteisiin, eli asian aineelliseen arviointiin. Tällaista arviointia on esimerkiksi se, että asiassa on suoritettu esitutkinta ja hankittu näyttöä, jonka perusteella asiassa on annettu perusteltu päätös. (HO 26.3.2020 20/112412.)

Tässä tapauksessa huomautukset on annettu poliisin automaattisten valvontalaitteiden avulla suorittaman liikennevalvonnan yhteydessä. Huomautukset on lähetetty ajoneuvon rekisteriin merkitylle omistajalle, haltijalle tai tilapäiselle käyttäjälle, eikä asiassa ole tutkittu kuka ajoneuvoa on tosiasiasa kuljettanut. Huomautuksissa ei ole otettu kantaa ajoneuvon omistaneen A:n syyllisyyteen, eikä hänelle ole määrätty rikoslaisissa säädettyjä rangaistuksia. Hovioikeus katsoi, etteivät A:n saamat huomautukset olleet perustuneet aineelliseen arviointiin. Hovioikeus katsoi, etteivät huomautukset olleet pitäneet sisällään A:n vapauttamista tai tuomitsemista Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklassa tarkoitettulla tavalla. Tämän vuoksi asiassa ei ole ne bis in idem -säännöstä johtuvaa estettä ottaa A:n syytettä liikenne rikkomuksista tutkittavaksi. (HO 26.3.2020 20/112412.)

Koska ne bis in idem -säännöstä johtuvaa estettä ei ole, arvioi hovioikeus estyykö asian tutkiminen muusta syytä. A:n saamista huomautuksissa on todettu, että huomautus ei aiheuta muita seuraamuksia, eikä vastaanottajan tarvitse ottaa asian vuoksi yhteyttä poliisiin. Poliisi on huomautuksessa kehottanut tapahtumahetkellä kyseistä autoa kuljettanutta henkilöä noudattamaan nopeusrajoituksia. (HO 26.3.2020 20/112412.)

Hovioikeus katsoi, että poliisi oli antanut huomautukset A:lle Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 23 §:n mukaan. Huomautusten antaminen oli myös linjassa tieliikennelain 160 § (tapauksessa ja hovioikeuden ratkaisussa vielä pykälä 104) kanssa, jossa säädetään huomautuksen antamisesta vähäisessä liikenne rikkomus asiassa. Hovioikeus katsoi, että tieliikennelain mukaan kirjallinen huomautus on lähtökohtaisesti vaihtoehtoinen suhteessa muihin toimenpiteisiin, mikä ei mahdollista sekä kirjallisen huomautuksen antamista että muihin toimenpiteisiin ryhtymistä. Asiassa tulee tämän vuoksi arvioida, onko poliisi voinut toimenpiteistä kertaalleen luovuttuaan ottaa asian uudelleen käsiteltäväksi. (HO 26.3.2020 20/112412.)

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tieliikennelain huomautusta koskeva pykälä on esitutkinnasta luopumista koskeva säännös. Hovioikeuden mukaan esitutkinnan suorittaminen ja asian käsittely voi silti tulla kysymykseen, jos siihen on esitutkintalain 3 luvun 9 §:n 2 momentin mukainen erityinen syy. (HO 26.3.2020 20/112412.)

Esitutkintalain 3 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan: "jos viranomaisen sen perusteella, mitä muussa laissa säädetään, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikoksesta epäillyn saattamiseksi syytteeseen,

esitutkinta toimitetaan vain erityisestä syyistä”. Tällaisissa tapauksissa tulee kynnys esitutkinnan suorittamiseen olla korkea (Rantaeskola 2014, 98).

Erityistä syytä arvioitaessa hovioikeus tarkasteli hallituksen esitystä HE 82/1995 vp, s. 40–41, jossa todetaan, että uudelleenkäsiteltäväksi oton edellytyksenä on, että rikosasiassa on ilmennyt uutta selvitystä, joka osoittaa aikaisemman päätöksen perustuneen olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Uuden selvityksen tulee koskea juuri sitä rikosta, josta on jätetty syyttämättä. Aikaisempien tietojen vähäinen puutteellisuus tai virheellisyys ei riitä, vaan asian on tultava kokonaan uuteen valoon. (HO 26.3.2020 20/112412.)

Hovioikeus toteaa, että syyte on perustunut täysin samoihin seikkoihin, joista A:lle ajoneuvon omistajana on jo annettu huomautukset. Kuitenkin aiemmin saaduilla huomautuksilla voi olla merkitystä myöhemmin arvioitavaksi tulevan menettelyn vähäisyysarvioinnissa. Hovioikeus katsoo, että poliisin on tullut olla tietoinen A:n toistuvista ylinopeuksista ja tälle annetuista huomautuksista. Siten poliisi olisi voinut tarvittaessa arvioida menettelyn vähäisyyttä kussakin tapauksessa toisin jo ennen toimenpiteistä luopumista ja kirjallisten huomautusten antamista. Asiassa ei myöskään ole ilmennyt annettujen huomautusten jälkeen mitään uutta selvitystä. Hovioikeuden mukaan otettaessa huomioon velvollisuus ratkaista asia epäselvässä laintulkintatilanteessa syytetyn eduksi, hovioikeus katsoo, ettei asiassa ole ilmennyt esitutkintalain 3 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua erityistä syytä ottaa asiaa uudelleen käsiteltäväksi. Hovioikeuden mukaan asiassa ole lain mukaisia edellytyksiä syytteen tutkimiselle enää sen jälkeen, kun poliisi on luopunut toimenpiteistä. Hovioikeuden mukaan A:ta vastaan ajettu syyte liikenne rikkomuksista on jätettävä tutkimatta. (HO 26.3.2020 20/112412.)

5 ESIMERKKITAPPAUS HUOMAUTUKSEN ANTAMISESTA ESITUTKINNASSA

5.1 Tapauksen esittely

Käsiteltäessä huomautusmenettelyyn liittyviä puutteita ja ongelmia, tässä työssä käytetään eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisua: Poliisin menettely huomautuksen antamisessa ja päätöksenteossa (EOAK/4610/2022). Kyseisessä tapauksessa kansalainen oli tehnyt poliisin toiminnasta kantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Kyseisessä tapauksessa poliisi A kirjasi rikosilmoituksen vainoamisesta. Ilmoittajan mukaan kantelija oli jatkuvasti tarkkaillut häntä eri paikoissa. Ilmoitus päätettiin päätöspäätöksellä ”muu syy”. Päätöksessä lukee, että asia kirjattiin alun perin vainoamiseksi, joka kuitenkin muutettiin kiusaamistarkoituksessa tehtyyn kotirauhan rikkomiseen. Päätökseen oli myös kirjattu muun muassa, että ilmoituksessa esille tuleva toimintamalli on lähellä vainoamisen tunnusmerkistöä, mutta koska kyseessä on ensimmäinen [kantelijaan] kohdistettu rikosilmoitus ja [asianomistaja] on ollut halukas sovitteluun ratkaisuun asiassa, sekä tarkoitus alun perinkin on ollut se, että kantelija jatkaa omaa elämäänsä jättäen asianomistajan sekä tämän poikaystävän rauhaan, on nimikkeeksi vaihdettu kotirauhan rikkominen. Asianomistaja haluaa näin antaa mahdollisuuden kantelijalle muuttaa käytöstapansa. Tapauspäätökseen oli kirjattu kantelijalle kehoitus lopettaa asiaton oleskelu ja seuraaminen sekä huomautus. (EOAK/4610/2022.)

Kantelussaan eduskunnan oikeusasiamiehelle kantelija arvosteli poliisilaitoksen menettelyä etenkin huomautuksen antamisessa. Kantelijan mukaan hän sai poliisi A:lta huomautuksen rikoksesta, vaikkei häntä ollut kuulusteltu taikka annettu ylipäänsä mitään tietoa häntä koskevasta rikosepäilystä. Hän arvosteli myös sitä, ettei hän saanut poliisilta riittävää selvitystä taikka anteeksipyyntöä väärin annettusta huomautuksesta soitettuaan huomautuksen antaneelle poliisi A:lle. (EOAK/4610/2022.)

Kantelun takia Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen pyysi poliisihallituksen lausuntoa asiaan. Kyseinen poliisilaitos ja huomautuksen antanut konstaapeli A ovat myös antaneet asiasta omat selvityksensä.

5.2 Konstaapeli A:n antama selvitys tapahtumista

Vastauksessaan kanteluun konstaapeli A kertoi, että: *“oli yhteydessä ilmoittajaan ja ehdotti tälle ratkaisuksi, että kantelijalle annetaan huomautus. A:n mukaan tarkoituksena oli, että osapuolet jatkaisivat elämäänsä toisiaan häiritsemättä. A kertoo muokanneensa rikosnimikkeen samalla lievemmäksi. A:n mukaan hän teki itsenäisesti päätöksen huomautuksen antamisesta ja sen hyväksyjäksi hän kirjasi poliisiasiain tietojärjestelmään tutkinnanjohtaja B:n. Hän ei kertomansa mukaan katsonut*

tarpeelliseksi informoida B:tä päätöksestä, eikä tämä myöskään nähnyt A:n laatimaa päätöstä".
(EOAK/4610/2022.)

Vastauksessaan konstaapeli A myönsi tehneensä virheen antamalla kantelijalle huomautuksen kuulematta tätä asiaan. Lisäksi A kertoi tehneensä päätöksen huomauttamisen antamisesta tosiasiallisesti itse. (EOAK/4610/2022.)

5.3 Poliisilaitoksen antama selvitys tapahtumista

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan tapauksessa ei ole kuultu rikoksesta epäillyn asemassa ollutta kantelijaa asiassa, jossa hänet todetaan ”syylliseksi” antamalla huomautus. Tässä on poliisilaitoksen mukaan tapahtunut menettelyvirhe, joka liittyy ETL 4:1 säädettyyn tasapuolisuusperiaatteeseen. Tasapuolisuusperiaatteen mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Tapauksessa ei poliisilaitoksen mukaan näin ole toimittu, sillä oikeus tulla kuulluksi on yksi tärkeimmistä seikoista mietittäessä rikoksesta epäillyn oikeutta puolustaa itseään. (EOAK/4610/2022.)

Kuitenkin poliisilaitoksen mukaan asiassa on toimittu oikein virheellisen huomautuksen tultua ilmi mitätöimällä huomautus ja muuttamalla kantelijan asema rikoksesta epäilystä muuksi henkilöksi poliisiasian tietojärjestelmään ja ilmoittamalla tästä kantelijalle. Lisäksi virheellisen huomautuksen antaneelle konstaapeli A:lle on annettu asiasta työnjohdollinen huomautus. Poliisilaitoksen mukaan myös päätöksentekoprosessi on ollut virheellinen ja esitutkintalain sekä poliisihallituksen antaman ohjeen (POL-2019-65174) vastainen. Poliisilaitoksen mukaan A:n olisi tullut hyväksyttää päätöksen sisältö tutkinnanjohtajalla ja kirjata tämä asianmukaisesti päätökseen. Mainittu poliisihallituksen ohje edellyttää, että arkistoidussa päätöksessä on oltava tutkinnanjohtajan allekirjoitus manuaalisena tai sähköisenä. Tässä tapauksessa ei arkistoidussa kappaleessa ollut kuin A:n allekirjoitus lisätiedon antajana. (EOAK/4610/2022.)

5.4 Poliisihallituksen lausunto asiaan

Poliisihallitus ei lausunnossaan ottanut kantaa A:n antamaan huomautukseen vaan keskittyi käsittelemään A:n tekemää päätöstä esitutkinnan lopettamisesta. Lausunnossaan poliisihallitus viittaa antamaansa ohjeeseen päätöksentekoprosessista (POL-2019-65174), jonka mukaan tutkija ei voi päättää asiaa tutkinnanjohtajan p-tunnuksella poliisiasian tietojärjestelmässä ilman, että tutkinnanjohtaja on ensin hyväksynyt päätöksen sisällön tutkijan esityksestä. (EOAK/4610/2022.)

Tehtäessä esitutkinnan päätöstä tutkinnanjohtaja, tutkija tai muu tutkinnanjohtajan määräämä henkilö poliisissa voi valmistella asiassa päätöksen poliisiasian tietojärjestelmässä. Valmistelija voi kirjata päätökseen sen edellyttämät tiedot ja päätöksen on perustuttava hyväksyttäviin syihin, jotka ovat

kirjattuna päätökseen. Tutkinnanjohtaja ei voi delegoida päätöksen tekemistä tutkijalle. Tutkinnanjohtaja voi esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaan valmistella ja päättää itse oman vastuunsa alla olevat päätökset. (POL-2019-65174.)

Vaihtoehtoisesti tutkinnanjohtaja voi määrätä rikosasian tutkijan valmistelemaan päätöksen ja esittelemaan sen tutkinnanjohtajalle päätöksentekoa varten. Tutkinnanjohtajan tehtyä juttuun päätöksen, voi tutkija kirjata sen tietojärjestelmään tutkinnanjohtajan nimellä. Tutkija ei voi päättää asiaa tutkinnanjohtajan p-tunnuksella tietojärjestelmässä ilman, että tutkinnanjohtaja on hyväksynyt päätöksen sisällön tutkijan esityksestä. Tutkinnanjohtaja voi ilmaista päätöksensä suullisesti kirjaajalle. Tutkinnanjohtaja vastaa päätöksen oikeellisuudesta ja lainmukaisuudesta sekä siitä, että päätös täyttää esitutkintalain asettamat vaatimukset. (POL-2019-65174.)

Poliisihallitus katsoi lausunnossaan, että konstaapeli A:n menettely asiassa ei ollut esitutkintalain säännösten eikä Poliisihallituksen ohjeen mukaista. Konstaapeli A:lla ei ole ollut esitutkintalain mukaan tutkinnanjohtajalle kuuluvaa toimivaltaa päättää esitutkintaa, eikä päätökselle myöskään ollut tutkinnanjohtajan hyväksyntää, vaikka näin A:n tekemään esitutkintapäätökseen oli kirjattu. (EOAK/4610/2022.)

5.5 Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu asiaan

Ratkaisussaan eduskunnan oikeusasiamies nostaa esille useita esitutkintalain pykäläitä, jotka säätelevät esitutkintaa. Esimerkiksi esitutkintalain 3:3.1 mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Saman pykälän 2 momentin perusteella ennen esitutkinnan aloittamista esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa selvitettävä 1 momentissa tarkoitettuun rikosepäilyyn liittyvät seikat erityisesti siten, että ketään ei aiheettomasti aseteta rikoksesta epäillyn asemaan, ja että asian sitä edellyttäessä voidaan tehdä 9 §:n 1 momentissa tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu ratkaisu esitutkinnan toimittamatta jättämisestä. Saman lainkohdan 3 momentin perusteella tutkinnanjohtaja päättää toimitetaanko esitutkinta, ja samoin tutkinnanjohtaja tekee päätöksen mahdollisesti tarvittavien seikkojen selvittämisestä. (EOAK/4610/2022.)

Esitutkintalain 4 luvun 1 §:n mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan huomautuksen antaminen esitutkintalain 10 luvun 3 §:n perusteella on luonteeltaan rikokseen syyksilukeva ja samalla syyttömyysolettaman kumoava ratkaisu. Tämä tarkoittaa hänen mielestään sitä, että mikäli esitutkinnassa todetaan, ettei epäilty ole syyllistynyt rikokseen, ei myöskään ole edellytyksiä antaa tälle huomautusta tai muitakaan seuraamuksia. Huomautusta ei voida antaa pelkän moitittavan menettelyn johdosta. (EOAK/4610/2022.)

Huomautuksen antaminen esitutkintalain 10 luvun 3 §:n perusteella edellyttää sitä, että asiasta on aloitettu esitutkinta ja näyttö tekijän syyllisyydestä on selvä. Tekijän syyllisyyttä voidaan pitää selvänä lähtökohtaisesti vain sellaisissa tapauksissa, joissa epäilty on esitutkinnassa esim. kuulustelussa myöntänyt teon, eikä epäillyn syyllisyyttä ole muunkaan esitutkinnassa hankitun näytön perusteella syytä kyseenalaistaa. (EOAK/4610/2022.)

Tässä tapauksessa on eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan selvää, ettei kantelijan syyllistymistä rikokseen ole tässä tapauksessa selvitetty siten, että huomautuksen antaminen ylipäänsä olisi ollut mahdollista. Kantelijaa ei kuulusteltu, eikä hänellä edes ollut kerrottu häneen kohdistuneesta rikos-epäilystä. Annettu huomautus on tullut hänelle täytenä yllätyksenä. Tutkija A näyttää tehneen päätöksen huomautuksen antamisesta ilmoitustietojen ja asianomistajan puhuttelun perusteella kuulematta lainkaan kantelijaa, jonka oikeus tulla kuulluksi on yksi perustuslain 21 §:n mukaisista tärkeimmistä oikeusturvan takeista. On selvää, että A:n menettely antamalla kantelijalle huomautus on ollut esitutkintalain ja rikosprosessin peruseriaatteiden vastaista. (EOAK/4610/2022.)

6 HUOMAUTUSMENETTELYYN LIITTYVIÄ ONGELMIA

Eduskunnan oikeusasiamiehen Petri Jääskeläisen mukaan ongelmallista huomautusmenettelyssä on se, että esitutkintalain 10 luvun 3 §:n tarkoittamaa huomautuksen antamista ei voida saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi, vaikka ratkaisu on syyttömyysvoittava kumoava (EOAK/4610/2022). Aiemmin huomautuksen antamista käsiteltäessä mainittiin, että huomautus yleensä edellyttää epäilyn myöntämisen tutkittavana olevaan rikokseen. Entäpä tilanne, jossa poliisi antaa huomautuksen, vaikka epäilty kiistää teon. Tällaisessa tapauksessa antaessaan huomautuksen, poliisi syyllistyy virheelliseen ja esitutkintalain vastaiseen toimintaan. Lisäksi kun mietitään sitä, että huomautus on syyksi lukeva ratkaisu, eikä huomautuksen antamista voi saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi, on tilanne ongelmallinen.

Tätä mieltä on myös Jääskeläinen, jonka mukaan kyseinen tilanne on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella EIS 6 artiklan vastaista. Jääskeläisen mukaan esimerkiksi kantelumahdollisuus ei ole EIS 6 artiklan kannalta riittävää, vaan syyllisyyskysymys on voitava saattaa viime kädessä EIS 6 artiklassa tarkoitetun tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jääskeläisen mukaan joko tällainen mahdollisuus olisi luotava, tai sitten poliisin toimivalta rikoksen syyksilukevan ratkaisun tekemiseen ja huomautuksen antamiseen olisi poistettava, kuten syyttäjän osalta on tehty. (EOAK/4610/2022.)

Mikäli näin suuriin muutoksiin ryhdytään, vaatii kumpikin vaihtoehto lainsäädäntötoimenpiteitä. Jääskeläinen onkin lähettänyt jäljennöksen ratkaisustaan sekä oikeusministeriölle että sisäministeriölle, joita pyydetään ilmoittamaan 28.6.2024 mennessä, mihin toimenpiteisiin kyseinen ratkaisu on antanut aihetta. (EOAK/4610/2022.)

7 YHTEENVETO

Poliisin tehdessä työtään niin valvonta- ja hälytys sektorilla kuin rikostutkinnassa tulee poliisilla olla laaja tietämys esitutkintalaista. Kuten työssä käy ilmi, esitutkintalaissa määritellään poliisin toimivaltuudet ja ohjeistus siitä, kuinka esitutkinta suoritetaan. Huomautusmenettelystä puhuttaessa ei mielikuva ole useinkaan se, että huomautuksen antaminen epäilylle on esitutkinnan lopputulos. Näin on kuitenkin määritelty selkeästi ETL 10:3 mukaan. Kuten jo aiemmin mainittu, pykälän mukaan huomautuksen voi antaa vain lopetettaessa esitutkinta. Tämä tarkoittaa sitä, että esitutkinta on täytynyt aloittaa, ja siinä selvinneiden asioiden johdosta päättää, ennen huomautuksen antamista. Tämä kuten aiemmin mainittu on ristiriidassa poliisihallituksen ohjeen liikennerikostutkinnasta kanssa, jonka mukaan poliisi pystyisi liikennevalvonnassa antamaan huomautuksen toimittamatta esitutkintaa (POL-2020-27924).

Eduskunnan oikeusasiamiehen Petri Jääskeläisen ratkaisusta ilmenee myös, ettei huomautusmenettely ole aivan selkeä ratkaisu, kun sitä rupeaa tarkastelemaan hieman syvällisemmin. Jääskeläisen mukaan eritoten se, että huomautus on lopullinen ratkaisu, eikä sitä voida saattaa tuomioistuinten ratkaistavaksi, on EIS 6 artiklan vastaista.

Voidaankin olettaa, että tulevaisuudessa huomautusmenettelyyn liittyvä lainsäädäntö tulee muuttumaan jollain tavalla. On mielenkiintoista nähdä, millaisia muutoksia lakiin tulee huomautusmenettelyyn liittyen Jääskeläisen ratkaisun jälkeen, vai tuleeko aiheesta vain joku poliisia velvoittava ohjeistus.

Kuitenkin poliisin mahdollisuus antaa huomautus epäilylle on kokonaisuudessaan hyvä asia, mietittäessä esim. liikennettä. Liikenteessä poliisilla tulee paljon vastaan sellaisia pieniä rikkomuksia, joista liikennevirhemaksun määrääminen olisi kohtuutonta. Tällaisissa tilanteissa onkin hyvä, että poliisi voi antaa rikkeen tekijälle huomautuksen.

LÄHTEET

EOAK/4610/2022: Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu Poliisin menettelystä huomautuksen antamisessa ja päätöksenteossa. Luettavissa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4610/2022>

Ervo, L. 2005: Oikeudenmukainen oikeudenkäynti, Vantaa, Wsoy. ISBN 951-0-30591-x (sähköinen kirja).

Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020. Esitutkinta ja pakkokeinot. 6. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Oy. ISBN 978-952-14-3708-3 (sähköinen kirja).

HE 222/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100222>

HE 180/2017 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle tieliikennelaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2017/20170180>

HO 26.3.2020 20/112412: Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisu koskien liikenne rikkomusta, kirjallista huomautusta sekä ne bis in idem sääntöä. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/ho/2020/i-sho2020112412>

Kiiski, K., Tolvanen, M. 2020: Uusi tieliikennelaki 2020, Helsinki, Edita Publishing Oy. ISBN 978-951-37-7836-1 (Sähköinen kirja).

LAVL 9/2018 vp: Valiokunnan lausunto hallituksen esitykseen eduskunnalle tieliikennelaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/LaVL_9+2018.aspx

Liikennevalvontatilasto, liikennevirhemaksut. Luettavissa: <https://poliisi.fi/toimintaymparisto-ja-tilastot>

Matikkala, J. 2021: Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. 2., uudistettu painos, Helsinki, Edita Publishing Oy. ISBN 978-951-37-8089-0 (sähköinen kirja).

Poliisi: Liikennevirhemaksu. Luettavissa: <https://poliisi.fi/liikennevirhemaksu>. Luettu 22.3.2024.

POL-2019-13145, Osa 1: Poliisihallituksen ohje, Käsikirja rangaistusten määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä.

POL-2020-27924: Poliisihallituksen ohje liikenne rikostutkinnasta.

POL-2019-65174: Poliisihallituksen ohje päätöksentekoprosessista esitutkinnassa.

Rantaeskola, S. 2014. Esitutkintalaki – Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjoja. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. ISBN 978-951-815-277-7 (sähköinen kirja). Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/86666>

Salminen, A. 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintoteollisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Luettavissa: [isbn 978-952-476-349-3.pdf \(uwasa.fi\)](https://www.uwasa.fi/urn:nbn:fi:uwasa-201105010001)

SopS 85–86/1998: Euroopan ihmisoikeussopimus. Luettavissa: <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1999/19990063>

Tolvanen, M. 2018: Tieliikenteen käsikirja 2018. Helsinki, Edita Publishing Oy. ISBN 978-951-37-7298-7 (sähköinen kirja).

Tuori, R. 2002: Tieliikenteen ylinopeusrikkomukset summaarisessa menettelyssä. Turku, Vammalan kirjapaino Oy. ISBN 951-29-2326-2 (sähköinen kirja).

Vihervuori, P. 2020: Juhlajulkaisu 1950–25/8–2020, Helsinki, Oy Nord Print Ab. ISBN 978-951-855-383-3 (Sähköinen kirja).